

**ПРОЕКТ: „Изграждане на нови механизми за самопомощ при
засегнатите от аниридия”**

Една инициатива на Асоциация Аниридия България с официален партньор Асоциация Аниридия Норвегия. Проектът се финансира в рамките на [Програмата за подкрепа на НПО в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2009 – 2014 г.](#)

ВРОДЕНА АНИРИДИЯ

**Кратка информация за родители/пациенти по важни въпроси за
вродената аниридия**

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Асоциация Аниридия България и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България.”

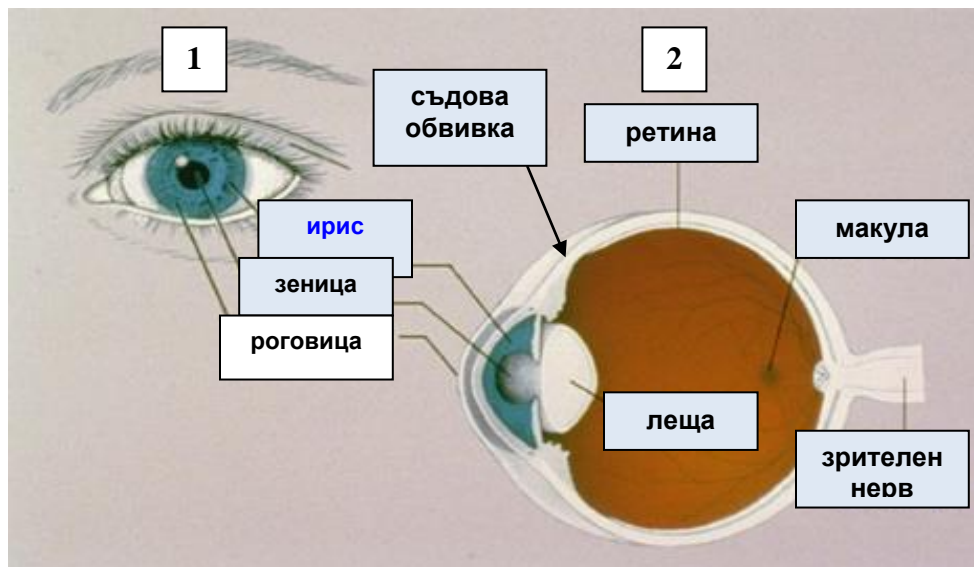
ВРОДЕНА АНИРИДИЯ

(КРАТКА ИНФОРМАЦИЯ ЗА РОДИТЕЛИ/ПАЦИЕНТИ)

Какво представлява вродената аниридия?

Вродената аниридия представлява пълна или частична липса на ирис към момента на раждането. Ирисът е видимата, оцветена най-често в кафяво и по-рядко в синьо или зелено, предна и централна зона на окото/очите, разположена зад нормално прозрачната роговица (най-изпъкналата предна част от външната очна обвивка). В центъра на ириса се намира зеницата – естествен отвор, през който преминава светлината, пречупва се през лещата и се фокусира в централната зона (макула) на вътрешната обвивка на окото (ретина). По зрителния нерв зрителната информация се провежда до зрителната зона в кората на главния мозък където се преработва и по този начин се осъществява нормалния процес на зрението, гледането, виждането. По своята анатомична структура ирисът е част от съдовата обвивка на окото (виж Схема 1.).

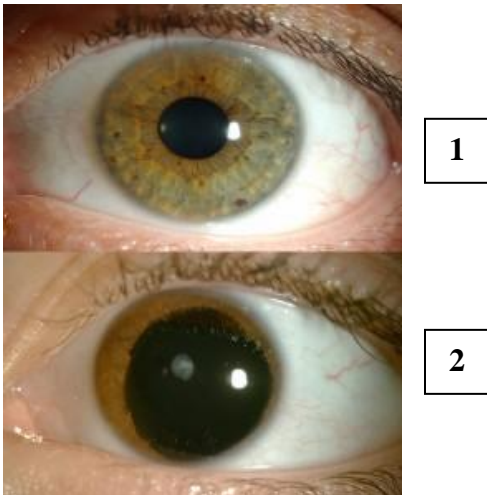
Схема 1. Преден отдел на очната ябълка (1) и напречен срез на очната ябълка (2).

Една от основните функции на ириса е да пропуска дозирано светлина чрез ритмично свиване и разширяване на зеницата. Вродената

аниридия е налице към момента на раждането, но в някои случаи може да бъде установена дни, месеци или години по-късно, поради редица причини. Съществува и невродена аниридия. Това са случаите, в които след претърпяна травма на очите може да се получи частична или по-широка липса на ириса, но травматичната форма на аниридия не е аспект на вродената поради различните причини на възникване, различните допълнителни очни промени, както и поради различния начин на протичане на увреждането. Вродената липса на ирис е причина да липсва естествено оформена зеница от рождение (Схема 2; 2), поради което в болшинството от случаите очите изглеждат изцяло тъмно-кафяви или черни на цвят и са силно чувствителни към светлината. В 80 % аниридията е вродена, а в около 99 % вродената аниридия засяга и двете очи.

Схема 2. Зеница с нормална форма и разположение (1) е зеница при аниридия (2).

Известно е, че вродената липса на ирис се съпътства и от други очни промени, проявили се още във вътреутробното формиране и развитието на ириса, който е част от предния очен сегмент. При около 1 % от вродените случаи, в различни периоди след кърмаческата възраст, освен аниридията, могат да се проявяват и различни общи увреждания като част от по-широко (асоциирано) заболяване, но доказването на това изисква допълнителни консултации и изследвания с други специалисти. Затова болшинството от авторите днес използват термина изолирана аниридия синдром, както и термина асоциирана с общи увреждания аниридия. Касае се за различни генетични заболявания с обща клинична проява – аниридия. Във всички тези

случаи първата видима и от неспециалиста очен лекар болестна находка е двустранната липса на ирис от рождение.

Каква е честотата на аниридията?

Вродената аниридия е рядко очно заболяване. По данни на различни автори честотата се движи от 1:50 000 до 1: 100 000, като по-висока е честотата сред контингенти на зрително увредени деца. Заболяването е описано във всички географски райони и при всички раси, засяга почти в една и съща степен и двата пола.

Какви са основните първи прояви (симптоми) на пациентите с вродена аниридия?

а) Видими, без специална оптика:

- поради липса на ирисовата диафрагма, липсват нормално оформени зеници, а цветът в предните централни части на окото изцяло е черен (Схема 3.)
- дразнене от светлина (фотофобия)
- „трепкащ” поглед (нистагъм)
- нарушена зрителна острота за далече и за близо в различна степен

б) Констатиран се със специална оптика и апаратура [Изследването изисква да се извърши от очен лекар – специалист (офталмолог) с достатъчно опит]

- по-малки, от обичайното за възрастта, по размер роговици (микрокорнеи)
- по-малка за съответната възраст по размер очна ябълка (микрофталм)
- централни точковидни катаракти
- липса на нормална кръгла форма на лещите (колобома)
- изместване на лещите от нормалното им положение (ектопия)
- повишено вътреочно налягане
- далекогледство или късогледство, с или без астигматизъм
- промени в задния очен сегмент (в макулата), които са причина за намалена зрителна острота

Изброените съпътстващи аниридията очни промени могат да са с различна степен на клинична изява (от липсващи до явно проявени) както между двете очи при един и същ болен, така също и при отделните болни. Не е задължително всички изброени симптоми да са

налице при първия очен преглед и това зависи от възрастта на която се изследва детето/пациента. Основен и неизменен признак за вродена аниридия е липсата на ирисова диафрагма от рождение.

Схема 3. Дете с вродена аниридия.

Съпътства ли се аниридията от извънчни (общи) промени/увреждания ?

По данни на чужди автори в един процент от случаите аниридията може да се съпътства с общи увреждания (засягане на урогениталната система, изоставане в психомоторното развитие на детето, промени в костно-ставната система и др.). Тези увреждания се проявяват по-късно след раждането, до 5-тата годишна възраст най-често, изявени са в различна степен при отделните болни. Във всеки един от случаите когато аниридията е асоциирана с общо увреждане трябва да се уточни за случайно съчетание или за синдромна увреда се касае. Поради това всяко дете, родено с аниридия, своевременно трябва да се насочи към офталмолог, към детски специалист, както и към клиничен генетик, за уточняване на цялостната диагноза, както и да се определи периодичното консултиране със съответните специалисти.

По еднакъв начин ли се проявява заболяването при всички боледувачи деца/пациенти?

Всеки пациент с изолирана аниридия (когато липсва общо увреждане) има конкретни особености в проявите, в протичането и в евентуалните усложнения от страна на очите. При фамилните случаи, независимо дали са с доминантно или рецесивно унаследяване на болестотворния ген, обикновено съществува вътрефамилна еднаквост (корелация) в протичането на аниридията. Най-честите очни усложнения при пациенти с аниридия са повишеното вътреочно налягане, увреждането

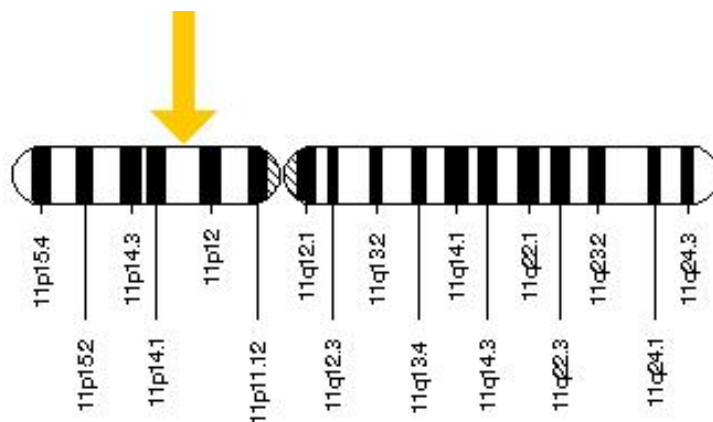
на роговицата (чести и повтарящи се възпалителни или дегенеративни промени), прогресиране на катарактата, независимо от възрастта.

Какви са причините за вродена аниридия?

Днес вродената аниридия се счита за генетично заболяване, причинено от различни вредни (болестотворни) промени (патологични мутации) в наследствените структури на индивида [най-често в PAX6 гена, разположен върху късото рамо на 11 хромозома (Схема 4.)], отговорни за естественото предродово (вътреутробното) развитие на ириса и околните му структури. Не са доказани конкретни външни рискови фактори (вродени инфекции, тютюнопушене, алкохол, медикаменти, заболявания на родителите, начина на живот и др.), които да са причини за вредни (патологични) мутации в гените, отговорни за развитието на ириса като очна структура, респективно на предния очен сегмент, макар да има редица експериментални изследвания в тази насока.

Съществуват различни клинично-генетични форми на аниридията, в зависимост от съпътстващите я очни или общи увреждания. Някои от причините за клиничните форми са известни и могат да бъдат доказани (различни мутации в PAX6, WT1 и BDNF гените), а други са в процес на доказване (на генно, геномно или хромозомно ниво). Не са известни конкретни външни рискови фактори, които да са причина за вродена аниридия, независимо от клиничната и форма. При фамилените случаи

Схема 4. Lentov образ на хромозома 11. Жълтата стрелка посочва мястото PAX6 гена.

по-често се наблюдава т.н. доминантно предаване на болестния ген – родител с аниридия (мъж или жена) предава болестния ген на потомството си. В някои случаи, макар и редки, когато в семейството на здрави родители се родят две или повече деца с аниридия се говори за т.н. рецесивно предаване на болестния ген. В други случаи може да се роди дете с аниридия от здрави родители и когато липсват други болни в родословието е почти невъзможно да се прецени генетичната форма на проява, както и унаследяването на аниридията. Най-често срещани са единичните случаи (липсва друг с аниридия в родословието, т.н. спорадични случаи), в които заболяването е най-често двустранно и аниридията не е асоциирана с общо заболяване. Всяко дете, родено с аниридия се нуждае от периодични прегледи от офталмолог, както и от детски лекар, поне до 10 годишна възраст, за да се постави своевременно окончателната диагноза. Уточняването на клиничната, генетичната и на клинично-генетичната диагноза се осъществява въз основа на комплексното и интердисциплинарно клинично-генетично изследване от очен лекар, офталмогенетик, детски лекар, медицински генетик и чрез клинични, цитогенетични и молекулярно-генетични изследвания. Не винаги изследванията потвърждават в 100 % причината. Понякога, особено при спорадичните случаи, както и когато не е известен болестотворния ген, популационната му честота, окончателната клинично-генетична диагноза се поставя по-късно, в редки случаи са необходими месеци, дори години.

Може ли да се предотврати появата на вродена аниридия?

Уточняването на този въпрос е във възможностите на първичната профилактика (предотвратяване), доколкото това е възможно, чрез медико-генетично консултиране (МГК). С мероприятията на МГК може да се ограничи или предотврати повторно раждане на дете с аниридия в някои конкретни фамилни случаи (чрез провеждане на предродов генетичен скрининг за аниридия). Клинично-генетичната диагноза при фамилните случаи се поставя въз основа на вътрефамилния и очния анализ, при използване на родословния анализ (генеалогичен метод) с изграждане на родословно дърво. Методът на родословния анализ позволи да се изучат клиничните особености в протичането на аниридията и да се уточни, че аниридията е само първата, видима без специална оптика проява, която е част от различни генетични заболявания. За предотвратяване на усложненията, свързани с аниридията (вторична и третична профилактика) е необходимо да се

познават всички прояви, признаци и причини за възникване на усложнения при пациенти с вродена аниридия.

В кои случаи е необходимо да се прави генетично изследване ?

Всеки индивид с вродената аниридия, независимо от клинично-генетичната и форма, подлежи на генетично изследване, с оглед на ранна клинично-генетична диагноза и прогноза за състоянието – на очите и на организма.

В семейства и родословия, в които има само един индивид с аниридия (при спорадичните случаи) своевременното (ранното) уточняване на конкретната клинично-генетична форма, респективно на прогнозата за хода на заболяването, както и прогнозата и риска за повторемост на аниридията е затруднено. Необходимостта от провеждането на конкретни генетични изследвания е по преценка на офталмолога-генетик и медицинския генетик, включително и провеждането на високо специализираните съвременни изследвания (ДНК анализ; екзомен анализ и др.). Касае се за прецизирано информативни изследвания, скъпо струващи, някои от които не се заплащат от здравната каса.

Заразно заболяване ли е вродената аниридия?

Не!

Среща ли се заболяването при възрастни?

Вродената аниридия съпътства индивида от рождението му през целия му живот.

Как се поставя диагнозата?

Диагнозата се поставя чрез насочено изследване на очите по системния ход. При новородени, кърмачета, деца в ранна детска възраст, при деца с изоставане в психомоторното развитие или с говорни проблеми, или с други общи увреждания изследванията следва да се осъществят под обща анестезия във високо специализирано очно отделение. Уточняването на причините налага да се проведе генетичен анализ.

Какво е значението на изследванията?

От своевременно проведените изследвания на зрителната система по системния ход, както и от преценката за необходимостта от лечение, както и от клинично-генетичната форма на аниридията, от проведеното или провежданото лечение зависи в голяма степен прогнозата за хода и

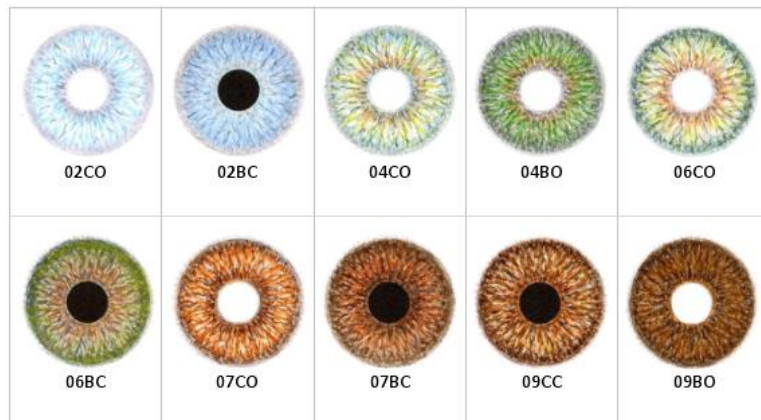

за предотвратяване на увреждането на зрителните функции, както и за евентуалните усложнения.

Може ли да бъде лекувана/излекувана аниридията?

Необходимостта от лечение на пациенти с аниридия се уточнява от очния лекар и е най-често симптоматично. То се определя след поставянето на диагнозата аниридия и оценката на съпътстващите очни промени, както и наличието на общи заболявания, които налагат лечение. Най-старите методи, които все още не са загубили своето приложение, са светлозащитни очила и контактни лещи с рисуван ирис.

Схема 4. Контактни лещи с рисуван ирис.

Лещите с рисуван ирис се препоръчват когато липсва “трепкане” (нистагъм) на очните ябълки или когато не са констатирани противопоказания от страна на очите (алергични прояви, промени в роговицата, в очното налягане и др.). Необходимо е да се проследява редовно вътреочното налягане (ВОН). Преценката е индивидуална и се определя от клиничната форма на заболяването. Аниридията, независимо от клинично-генетичната форма, протича с повишено ВОН при някои пациенти и води до глаукома (трайно повишено ВОН, с риск за необратима загуба на зрителни функции!). Единственият начин за профилактика на очните усложнения от повишеното ВОН е редовното му проследяване. Повишеното ВОН налага лечение, което се прецизира индивидуално и включва местно (локално) консервативно лечение (със съответни капки, гелове, мази) или оперативно (уточнено хирургично, лазерно, импланти и др.), или лечението е комбинирано – временно или по-продължително. Съвременните методи за лечение на вторичната глаукома са разнообразни и включват, освен рутинните оперативни техники, имплантация на различни клапи, вътреочни лещи с рисуван

ирис, импланти с медикаменти и др. При трайно повишено ВОН (вторична глаукома) се препоръчва съответно антиглаукомно (антихипертензивно, понижаващо ВОН) лечение: консервативно (с капки), оперативно лечение, или комбинирано лечение. Роговичните усложнения допълнително могат да увредят зрителната острота. Изисква се изследване чрез биомикроскопия и преценка за овлажняващи очната повърхност средства – капки (изкуствени сълзи), гелове, мази. Един от съвременните методи за лечение на късните усложнения на роговицата, при по-възрастни пациенти, е имплантация на стволови клетки. Все още този метод не е навлязъл в широката практика. Своевременно се изследва пречупвателната способност на очите (рефракцията) при децата и необходимостта от очила с диоптър, в някои случаи се налага предписване на специални оптични средства (хиперокулари, телескопи и др.). При липса на рефрактивни промени (промени в пречупващия апарат на окото) се препоръчват само защитни (фотопротективни) очила или контактни лещи с диоптър и с рисуван ирис. Случаите когато се установи катаракта (лещата е изцяло помътнена), най-често след допълнителна травма на окото и др., налагат оперативното и лечение (премахване на лещата). Това състояние се счита за сериозно и вторичните усложнения (кератит, вторична глаукома и др.) крият голям риск за зрението. Затова е необходимо редовно контролиране на състоянието и стриктно спазване на указанията на лекуващия лекар.

Има ли странични реакции от прилаганото/приложеното лечение?

При някои пациенти се налага продължително лекарствено лечение с капки, гелове, мази и др. или неколkokратни оперативни вмешателства, особено в случаите на повишено ВОН, което води до увреждане в защитния слъзен филм на очната ябълка, като и увреждане на роговицата, на зрителния нерв и др. Периодичният контрол на очите е задължителен за всеки пациент с аниридия. Той се определя от очния лекар и следва да бъде спазван стриктно.

Колко дълго следва да продължи лечението?

Необходимостта от лечение и неговия вид се определя от очния лекар, който проследява пациента и е индивидуален за всеки пациент с аниридия.

Колко дълго ще продължи заболяването?

Вродената аниридия е заболяване, което съпровожда пациента през целия му живот и изисква активното му проследяване от гледна точка на профилактиката за съхраняване на зрителните функции.

Каква е дългосрочната еволюция (прогнозата) на заболяването?

Оставен без проследяване от очния лекар, както и без прецизирано лечение когато е необходимо, пациентът с аниридия е застрашен от очни усложнения, като последица от повишено ВОН, роговични възпаления и дегенеративни промени, вследствие продължително медикаментозно лечение, прогресия на катарактата и др. които водят до трайни и необратими усложнения на зрителните функции.

Възможно ли е пълно оздравяване?

На този етап, не!

Каква е дългосрочната прогноза? Как болестта би могла да засегне ежедневието на детето и на неговото семейство?

Прогнозата на пациенти с аниридия се определя и зависи от клиничко-генетичната форма на аниридията (изолирана или асоциирана с обща увреда, респективно причините за възникването и), състоянието на вътреочното налягане, наличието на допълнителни увреждащи фактори, като често боледуване, травма и др.

Какви са условията и препоръките за зрителната дейност?

Във всички случаи, независимо от клиничко-генетичната форма, пациентите с аниридия имат по-ниска от нормалната зрителна острота, поради неразвитие (хипоплазия на макулата) на централните зони на ретината (вътрешната очна обвивка на окото) и това се определя от степента и клиничко-генетичната форма на аниридия.

Какви са условията и препоръките за зрително и физическо натоварване?

Условията и препоръките за зрително и физическо натоварване при пациентите с аниридия се определят индивидуално и зависят от клиничната форма на аниридията и наличието на очни усложнения. Все още няма стандарти за това какъв да бъде режимът на зрително и на физическо натоварване, за да не се проявят усложнения и опасност за допълнително намаление на зрителните функции.

Има ли ограничения и препоръки за рационално хранене или препоръчани диети?

Начинът на хранене, както и диетите зависят и се определят индивидуално, и зависят от клинично-генетичната форма на аниридията, от възрастта на пациента, от наличието на общи заболявания.

Може ли климатът да повлияе върху хода на болестта?

Липсват изследвания в тази насока.

Може ли да бъде ваксинирано детето?

Да, в болшинството от случаите, след преценка от очния лекар.

Какво може да се каже за сексуалния живот, бременността и контрола върху раждаемостта при пациент с аниридия?

По принцип липсват противопоказания и няма категорични мнения от насочените проучвания на някои автори в тази насока.

24.05.2014 г.
София

Подготвил:
Доц. Анна Попова, д.м.